

Ali Rıza (Yılman Yalgın), *Cenupta Türkmen oymakları*.— I İstanbul 1932, sayfası 95, tablosu 10; II Ankara 1933. s 96, tablosu 6; III Ankara 1933. s 102, tablosu 6; IV Adana 1934. s 87, tablo 8.

Cenubî Anadolu etnografya ve folkloruna dair araştırmaları ve orjinal yazılarıyla tanınmış olan *Bay Ali Rıza (Yılman Yalgın)* son üç yıl içinde "*Cenupta Türkmen oymakları*," adile bir seri halinde dört kitap neşretti.

Malûmdur ki Türk göçebeleri arasında Türkiyatçıların tetkiklerinden uzak kalanı cenubî Anadolu Türk boylarıdır. Bundan seksen yıl önce Anadolu'da seyahat eden Alman diplomatı Mordtman (Arap göçebelerine dair kütüphaneler dolduracak kitaplar yazıldığı halde Türk göçebelerine dair hiç bir eser yazılmamıştır) diye şikâyet etmişti. Mordtmanın hatıra ve mektuplarını neşreden [1] *Frans Babinger*'in verdiği malûmata göre (not 17. s 557) seksen yıl önceki vaziyet pek az değişmiştir. Bu bibliyografide yazılan eserlerin hiç biri tetkik eseri denilebilecek kitap değildirler. Bizim kendi müelliflerimiz ise bu sahada ciddi bir eser vermemişlerdir. Ali Rızanın eserleri bu sahada ilk mühim monografiler sayılabilir.

Bay Ali Rızanın bu dört kitabından birinci kısmına dair mü-talealarımızı önce neşretmiştik. (Azerbaycan Yurt bilgisi, 1932. cilt. I, Sayfa. 309-310). Son II, III, IV üncü kitaplarda cenup vilâyetlerinin muhtelif muntakalarında yaşayan Türk boylarının ayrı ayrı tetkikinden toplanan etnoğrafi ve folklor maddelerini ihtiva etmektedir.

Müellif II inci kitapta *Bulgar dağ* göçebelerinin göçlerini, el sanatlarını, çadırlarının tavsifini, türkü ve destanlarını toplamıştır.

Sayfa 46 da müellif *Berendi köyü* adlı bir köyden bahsediyor. Halk rivayetine göre güya bu köyün eski adı *Yerelli* imiş de sonradan *Berendi* olmuş imiş. Ali Rıza bu kelimenin *Bayındır* bozuntusu olacağını tahmin ediyor. Burada gerek halk işti-kakına dayanan *Yerelli* ve gerek müellifin *Bayındır* diye izaha kalkışması şüphesiz yanlıştır. *Berendi* bir kabile adı olarak eski Osmanlı vesikalarında arap harflerile برندی biçiminde geçer.

[1] A. D. Mordtman. Anatolien Skizzen und Reisebriefe aus Kleinasien 1850-59, Hannover 1925.

(Ahmet Refik. Anadolu'da Türk aşiretleri). Rus vakanüvislerine göre bu Türk kabilesi X uncu asırdan beri malûmdur. XIV üncü asırda bunların bir kolu macaristanda yerleşmişti. (1334 te Ogur kralı Rus kinazlarından Jaropolk'e yardım için 30 bin Berendi göndermiş) olduğu rus vekayinamelerinde yazılıdır (Aristov. Zametki.. I, S. III-IV 316)

Berendi ler XII - XIII üncü asırlarda rus beylikleri tarihinde büyük rol oynamışlardır. Rusyanın Vladimir vilâyetinde *Bernoı bataklığı* denilen bir büyük bataklık ta vardır. Berendilere ait haberler rus müverrihi Solovyev'in "Rusya tarihi,, nde ve Samoçevski'nin *Torki, Berendiyi Çernıye Klobuki* adlı eserinde toplanmıştır. *Berendi* ler Oğuz heyetine dahil bir Türk kolu olmuştur. Fakat bunlar Oğuzlardan ziyade Kıpçaklara yakın olmuş olsalar gerektir ki *li* yerine *di* (Berendi — Berenli) kullanmışlardır. (Karakırkızlarea *Beşberen* oymağı vardır. Aristov "Berendi,, lerle bu oymak arasına bir yakınlık görüyor ki bize göre haklıdır).

81 inci sayfada (Türkmenlerde gün doğusu semtine karşı hürmetsizlik vardır. Bu tarafa *Yalancı bucak* adı verilir) denilebilir. Bu an'ane çok şayanı dikkattir. Bütün orta Asya ve doğu türklerinin an'anelerile tam bir tezat teşkil eden bu an'ane acaba yerli kavimlerden mi geçmiştir? *Radlot, Potanin, Bartold* gibi bilginlerin araştırmalarına göre eski türklerde *Doğu kültü* . . . yaygındı *cenup kültü* ancak Moğol istilâsından sonra girmeğe başlamıştır. Anadolu Türk boylarının *Doğu* ve *Batı* semtlerine dair an'aneleri daha iyi araştırılmağa muhtaçtır.

III üncü kitabın 7 inci sahifesinde *Aladağın Sağdı* başlıklı bir türkü vardır, Buradaki Sağdı sözü dikkate değer bir sözdür. Acaba sağdı *Ağıt* in bir bozuntusu mudur? Yahut bir nevi Türküye verilen ad mıdır? Eğer böyle bir kelime hakikaten halk içinde yaşıyorsa eski sağü kelimesinin *at* ve *it* ekile yapılmış cemi olduğunda şüphe olmaz. Bu kelimeyi izah daha derin araştırma isteyen bir mevzudur. 39 uncu sayfada tespit edilen "Su perisi,, efsanesi bütün Türk boylarında yaygındır. İslâvların Rusalka larına (bakınız : Leze'nin İslâv mitolojisi adlı eserinin Rusalka babına) benzeyen bu "sarı kız,, Altay ve Yenisey Türklerinde *su ezi* (su sahibi) ve bazan da *almıs* adını taşır. Başkurtlar ve Kazanlılar buna *su anası* diyorlar. Cenupta "Zamantı,, kıyılarında yaşanan bu an'ane eski Türk an'anesidir.

IV üncü kitabın çok mühim maddelerinden biri *Tepegöz* masalıdır (s. 32-34). Sanatlara dair verilen malûmat bugüne kadar Anadoluya dair yazılan eserlerde tesadüf edilmemiş malûmatdır. Yorulmaz halkiyatçımızı bu eserinden dolayı kutlularız.

Abdülkadir İnan

A. Yakubovakiy. Doğuda Feodalizm. Altın ordu paytahtı, Bereke'nin Sarayı (*Feodalizm na Vostoke. Stolitsa Zolotoy Ordı — Saray Bereke*) Leningrad. 1932, Sahife. 50.

Profesör Barthold'un talebelerinden Yakubovski'nin bu küçük eseri devlet ermitajındaki "Kültür ve Sanatlar Müzesi,"nde *Doğu feodalizmi* nin 31 inci sergisi münasebetile toplanan Saray şehrine ait eskî eserleri tetkik ederek bunlara dair bir fikir vermek için yazılmıştır.

Sovyetler cumhuriyetinde yapılan ve yapılmakta olan diğer tarihi araştırmalar gibi Jakubovskinin eseri de Moğol imparatorluğunun kuruluşunu, bu imparatorluğun batısında vucudda gelen ticaret ve sanayi merkezi olan Saray şehrinin inkişafı ve sukutu safhalarını; "Doğu feodalizmi," nin iktisadi rollerini tarihî materyalizm bakımından aydınlatmağa çalışıyor. Bununla beraber, Jakubovskinin eseri yalnız propaganda maksadile yazılıp habeden knbbe çıkarmakla uğraşan müelliflerin eserlerine benzemiyor. Müellif, nazariyelerden ziyade doğu kaynaklarında yazılmış hadiseler ve Moğol devrine ait eski şehir harabeleri hafriyatı neticesinde elde edile andaçlara ehemmiyet vermektedir.

Eser iki bölümden ibarettir. Birinci bölümde XII inci asırda ve XIII üncü asrın başlarında Orta Asya feodalite cemiyeti,, ikinci kısımda ise Saray şehri hakkında malûmat verilmektedir.

Müellife göre, Moğol fütuhatının muvaffakiyeti Moğol ordusunun kalabalıklığında ve şiddetli muamelerinde değildi. Moğollar, muvaffakiyetlerini orta ve ileri Asyanın iktisadi hayatında vücuda gelen derin bir buhrana medyundur.

Doğu kaynaklarının pek az tetkik edilmiş olmasına rağmen malûmdur ki XIII üncü asır başlarında orta ve ileri Asya soysal bir buhran geçiriyordu. Selçukilerin yerine Harzemşahların gelmesi de bu buhranın ilk safhaları idi. İşlenen topraklar Aristokrası ve derebeyler elinde bulunuyor, köylü ahali bunlar tarafından istimar olunuyordu. Diğer cihetten şehir hayatı eski zaman-